

การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น
AN ASSESSMENT OF OTOP NAWATWITHI COMMUNITY BASED
TOURISM UNDER THE THAI NIYOM YANGYUEN PROGRAM IN
KHON KAEN PROVINCE

นokyong อนสุเรนทร์

กฤษฎวรรณ โลว์ชรินทร์

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Nokyoong Anusuren

Grichawat Lowatcharin

College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand

Corresponding Author; Email: nokyoong_a@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยใช้การประเมินตามตัวแบบระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ พื้นที่เป้าหมายคือ บ้านหัวฝาย บ้านดงบัง บ้านดอนข่า และบ้านห้วยแก ซึ่งอยู่ในเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพตามโครงการ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสรุปผลการดำเนินงานโครงการฯ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม โดยมีกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง คือ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการระดับจังหวัดและระดับอำเภอ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหมู่บ้านเป้าหมาย รวมทั้งสิ้น 12 คน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการมีผลสัมฤทธิ์ในบางพื้นที่ อันเนื่องมาจากศักยภาพในแต่ละพื้นที่มีไม่เท่ากัน แต่ในภาพรวมทั้ง 4 หมู่บ้าน มีการสร้างอาชีพและเกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน ตามผลการวิจัยดังต่อไปนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ทั้ง 4 หมู่บ้านมีกำลังคน ทรัพยากรธรรมชาติ

ผลิตภัณฑ์ และข้อมูลการท่องเที่ยว ที่พร้อมพัฒนาต่อยอดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว ด้านกระบวนการ มีการพัฒนาบุคลากรในชุมชน การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และอัตลักษณ์ของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยการยกระดับสินค้าให้มีคุณภาพและมาตรฐาน การพัฒนาศักยภาพด้านข้อมูล และการปรับปรุงการบริหารจัดการ ด้านผลผลิต ทุกหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ร้อยละ 10 ด้านผลลัพธ์ หมู่บ้านมีการกระจายรายได้ เพิ่มขึ้นและหมุนเวียนในชุมชน เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และมีประชาชนอพยพย้ายถิ่นกลับบ้าน ด้านผลกระทบ ทั้ง 4 หมู่บ้าน มีผลการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้านอยู่ในระดับ “อยู่เย็น เป็นสุข” ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือโครงการฯ มีระยะเวลาที่จำกัด ดังนั้นจึงควรกำหนดโครงการฯนี้ ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และในแผนยุทธศาสตร์ในหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการโครงการฯ ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การประเมินผลสัมฤทธิ์, โครงการชุมชนท่องเที่ยว, OTOP นวัตวิถี,
ไทยนิยม ยั่งยืน

Abstract

The purpose of this research was to assess how the OTOP Tourism Community innovation project achievement. Under the Thai Popular Sustainable Project in Khon Kaen Province. The researcher used the system model assessments, including inputs, processes, output, outcome and effects. Target areas are Hua Fai village, Dong Bang village, Don Kha village and Huai Kae village. Which is in the selection criteria for potential communities under the project. The researcher collected data from the project performance summary report, questionnaires and focus group discussions. The sample group uses specific choice methods is the administrator and officials responsible for the project at the provincial and district levels. Officer responsible for the target village, totaling 12 people.

The research found that:

the project was successful in some areas. Due to the potential in each area is not equal but in four villages. There is a career creation and income for people in the community. According to the following research findings. About the Input factors, the four villages have the personnel. Natural resources, products, and tourism information that are ready to develop and continue to support tourists. Process, there is human resource development in the community. Developing tourism potential and community identity. Product development which upgrading the product to have quality and standard. Data capacity development and management improvements. Output, all of four villages have increased incomes of more than 10 percent. The results, the village has more income distribution and circulation in the community. Stimulating economic foundations and there are people migrating back home. Impact on all four villages. There is a result of the evaluation of the total happiness of the village at the level of "Yu Yen Pen Suk". The suggestion from the research is that the project has a limited time. Therefore, this project should specify in the 20-year national strategic plan. Therefore, this project should be specified in 20 years and in the strategic plan in other relevant departments. To be able to proceed with the project Continuously and sustainability.

Keywords: Achievement evaluation, Tourism community project,
OTOP Nawatwithi, Thai favor sustainable project

บทนำ

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติตามนโยบายของรัฐบาล ได้ดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยได้จัดทำโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน เป็นโครงการที่ตอบสนองนโยบายและส่งผลต่อเศรษฐกิจฐานราก โดยช่วงปี พ.ศ. 2557 - 2560 รัฐบาลมีแนวคิดในการใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง สร้างชุมชนท่องเที่ยวระดับหมู่บ้าน หรือเรียกว่า “แอ่งเล็ก” ยกกระดับสินค้าให้มีความร่วมวิถี ร่วมสมัย

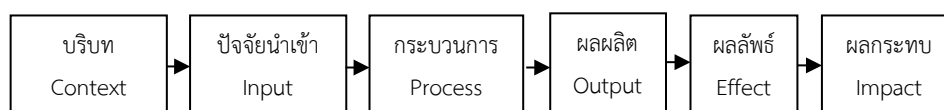
เกิดการสร้างรายได้แบบกระจายตัว พัฒนาศักยภาพให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และสร้างความสุขอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) โดยโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ได้เริ่มดำเนินโครงการเมื่อเดือนมิถุนายน 2561 ซึ่งนอกจากเป้าหมายของโครงการที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิดียังมีเป้าหมายเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ได้แก่ 1) ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยมีการกระจายรายได้และหมุนเวียนในชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง 2) คนในเมืองกลับชุมชนชนบท ครอบครัวอบอุ่น ลูกหลานกลับบ้าน ประกอบอาชีพ มีรายได้ อยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข และ 3) ชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืน มีการเรียนรู้และมีส่วนร่วม ในการพัฒนาแบบบูรณาการทุกพื้นที่เป้าหมาย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) จากการที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้ ความเจริญ และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานรากแก่ชุมชน จึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการ ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ดังนั้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้ดำเนินโครงการและชุมชน ดังนั้นเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานในโครงการในภาพรวมตามบริบทพื้นที่ที่จะก่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป และผู้บริหารสามารถใช้ประโยชน์จากผลการประเมินโครงการ ในการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในคุณค่าเพื่อดำเนินการปรับเปลี่ยนแก้ไขหรือคงไว้ ขยายผล หรือยกเลิกโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การประเมินผลโครงการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการ โดยใช้ตัวแบบการประเมินเชิงระบบจากการศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ สามารถสร้างกรอบแนวคิด ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรณีศึกษาแบบหลายกรณี (Multiple Case Study) โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบ System Approach Model เพื่อประเมินกระบวนการและผลผลิตโดยมีรายละเอียดดังนี้

2. พื้นที่ศึกษาภาคสนามและผู้ให้ข้อมูลหลัก

2.1 ประชากรเป้าหมาย ที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหารระดับจังหวัด จำนวน 1 คน ผู้บริหารระดับอำเภอ จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการระดับจังหวัด จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการระดับอำเภอ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหมู่บ้านเป้าหมายตามโครงการฯ ระดับอำเภอ จำนวน 3 คน และผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน รวม 12 คน โดยการสัมภาษณ์ ในพื้นที่หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 หมู่บ้าน หมู่บ้าน และคณะกรรมการบริหารชุมชนท่องเที่ยว ฯ กลุ่มองค์กร ตัวแทนประชาชนจาก 4 หมู่บ้าน บ้านละ 6 คน รวม 24 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกหมู่บ้าน โดยเลือกแบบเจาะจง จากหมู่บ้านเป้าหมายทั้งหมดในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จำนวน 114 หมู่บ้าน คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จากหมู่บ้านที่มีความโดดเด่น จนได้รับรางวัลการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ในระดับต่างๆ และได้รับเงินรางวัลเพื่อพัฒนาต่อยอดกิจกรรม ซึ่งมีทั้งสิ้นจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหัวฝาย หมู่ที่ 2 ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น บ้านดงบัง หมู่ที่ 4 ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสมบวง จังหวัดขอนแก่น บ้านดอนข่า หมู่ที่ 7 ตำบลชนบท

อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น บ้านห้วยแก หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยแก อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ชนิดประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารการรายงานผลโครงการฯ ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและถอดเทปจากการสนทนากลุ่มย่อย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เช่น ข้อมูลรายได้จากรายงานของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสนทนากลุ่ม ทั้ง 4 หมู่บ้าน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผลโครงการฯ เทียบกับทฤษฎีและเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. บริบททั่วไป

1) บ้านห้วยผาย หมู่ที่ 2 ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น มีจำนวน 227 ครัวเรือน ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานรุ่นปัจจุบัน และมีผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP เด่นคือผลิตภัณฑ์ผ้าไหม และเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ต้นแบบ ระดับประเทศ และได้รับเงินรางวัล จำนวน 500,000 บาท 2) บ้านดงบัง หมู่ที่ 4 ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสมบวง จังหวัดขอนแก่น มีจำนวน 216 ครัวเรือน ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม เป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ระดับประเทศ และได้รับเงินรางวัล จำนวน 200,000 บาท 3) บ้านดอนข่า หมู่ที่ 7 ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น มีจำนวน 81 ครัวเรือน ชาวบ้านมีอาชีพทำนา อาชีพรองคือการทอผ้าไหม 4) บ้านห้วยแก

หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยแก อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น มีจำนวน 151 ครัวเรือน ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการทอผ้าไหม และเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกดำเนินการตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และไม่ได้มีรางวัลใดๆ

2. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

2.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ 1) บุคคล มี 2 ประเภท ได้แก่ บุคลากรด้านการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการชุมชน ที่มีความสนใจและสามารถใช้เวลาเข้าร่วมโครงการได้ 2) ทรัพยากร ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สินค้าที่มีในชุมชนที่เกิดจากการระดมความคิดของชุมชน ในการพัฒนาให้เป็นสินค้าประจำชุมชน สินค้าที่ระลึก อาหารประจำถิ่น การแสดงของชุมชน รวมถึงการพัฒนานักแสดง (มัคคุเทศก์ชุมชน) 4) ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยวและเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเมืองหลักและเมืองรอง และ 5) การบริหารจัดการ ได้แก่ การบริหารจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ การจับคู่ธุรกิจ และการจัดแสดงสินค้าหรือจำหน่ายสินค้าและบริการชุมชน

2.2 กระบวนการ (Process) มีวิธีการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การพัฒนาบุคลากรในชุมชน มุ่งเน้นบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการชุมชน มี 5 กระบวนการ ได้แก่ 1.1) การเตรียมความพร้อมการเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี 1.2) การพัฒนาและบริหารจัดการข้อมูลชุมชน โดยการเก็บข้อมูลชุมชนและข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อจัดทำป้ายข้อมูล แผ่นพับ เอกสารต่างๆ 1.3) การจัดทำแผนธุรกิจ 1.4) การสร้างนักแสดงชุมชน (มัคคุเทศก์ชุมชน) ได้แก่ ผู้สูงวัยในหมู่บ้าน ประชาชน และมัคคุเทศก์น้อย เพื่อเล่าเรื่องราวของชุมชนให้นักท่องเที่ยวฟัง จำนวนอย่างน้อย 5 คน ต่อ 1 หมู่บ้าน และ 1.5) การเป็น “เจ้าบ้านที่ดี” ส่วนการพัฒนาผู้ประกอบการชุมชน มีกระบวนการ คือ ให้ความรู้ด้านการบริการการท่องเที่ยว และพัฒนาผู้ประกอบการ OTOP ในกลุ่ม Quadrant D ที่มีศักยภาพ ผลการประเมิน พบว่า การอบรมเพียงครั้งเดียวยังไม่สามารถนำไปใช้งานได้จริง จึงควรมีการอบรมอย่างต่อเนื่อง และควรมีที่ปรึกษาให้แก่ชุมชนในระหว่างทำโครงการด้วย

2) การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มี 3 กระบวนการ ได้แก่ 2.1) การพัฒนาศักยภาพด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดภูมิทัศน์ให้สวยงาม สร้างจุดเช็คอินเพื่อการถ่ายภาพ จัดทำป้ายบอกทางหรือป้ายข้อมูลท่องเที่ยว จุดถ่ายภาพ 2.2) การส่งเสริมและพัฒนาเสน่ห์ ประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า มีการส่งเสริมและพัฒนาเสน่ห์ชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยได้นำหลัก 5S มาใช้ในการสร้างเสน่ห์ชุมชน ได้แก่ Smile Story Secret Surprise และ Spirit ส่วนการรวบรวมข้อมูลจากรายงานและการสนทนากลุ่มทำให้ทราบว่า กิจกรรมนี้ทำให้ชุมชน ค้นหาตนเอง เพื่อคัดเลือกอาหารประจำถิ่น การแต่งกาย สถาปัตยกรรม ประเพณี ภาษา อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะพื้นถิ่น ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านอื่น ๆ 2.3) การออกแบบตราสัญลักษณ์และสโลแกนชุมชน โดยมีการระดมความคิดเพื่อออกแบบตราสัญลักษณ์และสโลแกนชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถจดจำผลิตภัณฑ์สินค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการระดมความคิดเห็นจากชาวบ้าน ภาคีต่าง ๆ มาช่วยกันระดมความคิดเห็น โดยผลจากการประเมินการออกแบบตราสัญลักษณ์และสโลแกนชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความพึงพอใจมาก

3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ มี 2 กระบวนการ ได้แก่ 3.1) พัฒนาผู้ประกอบการชุมชน โดยการเชิญชวนกลุ่มสมาชิกเข้ารับการอบรม ซึ่งในกระบวนการนี้ทำให้ได้ผู้ประกอบการใหม่เพิ่มขึ้นจากเดิม และมีการผลิตสินค้าหลากหลายผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น 3.2) พัฒนาสินค้าและบริการชุมชน โดยมีการยกระดับสินค้าให้มีคุณภาพและมาตรฐานเพิ่มมูลค่าสินค้า และแต่ละชุมชนจะต้องมีผลิตภัณฑ์ หมู่บ้านละ 10 ผลิตภัณฑ์ และสินค้าที่ระลึก หมู่บ้านละ 5 ผลิตภัณฑ์ จึงได้เชิญวิทยากรจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น มาให้ความรู้ด้านการออกแบบตราสินค้าและสโลแกนชุมชน ผลิตภัณฑ์และสินค้าที่ระลึกเพื่อเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้มีการพัฒนาเมนูอาหารพื้นถิ่น หมู่บ้านละ 5 เมนู โดยการพัฒนาอาหารสำหรับมาตรฐานสำหรับชุมชน ส่วนบริการกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ โฮมสเตย์ อาหาร ของฝาก การแสดง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผสมผสาน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ทั้ง 4 หมู่บ้านจะมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นแตกต่างกันซึ่งแล้วแต่ความพร้อมและบริบทของพื้นที่นั้น

4) การพัฒนาศักยภาพด้านข้อมูล มี 2 กระบวนการ ได้แก่ 4.1) การออกแบบและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว พบว่า ได้ทำการศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยว ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวอื่น หลังจากนั้น

ชุมชนร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ภาครัฐเครือข่าย จัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน และร่วมกันออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนเป้าหมายมีการจัดทำแผนพับ เพื่อแนะนำโปรแกรมการท่องเที่ยว จัดทำแผนที่รวมทั้งติดแผ่นป้ายแผนผังบอกเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด สวยงาม และเสริมการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญในชุมชน จุดถ่ายภาพ จุดเช็คอิน จุดนั่งพัก และจุดรับประทานอาหารให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ 4.2) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเมืองหลัก เมืองรอง และออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวเมืองหลัก เมืองรอง เชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี พบว่า ในพื้นที่เป้าหมายได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเมืองหลักเมืองรอง หลังจากนั้นชาวบ้าน นักวิชาการพัฒนาชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองหลัก เมืองรอง และการเชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และออกแบบความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวเมืองหลัก เมืองรองให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

5) การบริหารจัดการ มี 4 กระบวนการ ได้แก่ 5.1) การประชาสัมพันธ์ จัดทำแผนพับ โปสเตอร์ และสื่อออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า ยังไม่มีการจัดทำแพลตฟอร์ม หรือแอปพลิเคชันที่รองรับเรื่องการสืบค้นข้อมูลการท่องเที่ยว หรือเส้นทางการท่องเที่ยว และแผนที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเมืองหลักเมืองรองแต่อย่างใด 5.2) การเปิดตัวชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในกระบวนการนี้มีการจัดกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวและสื่อต่างๆ เพื่อเข้าเยี่ยมชมชุมชนท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า สื่อมวลชน นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้มีความประทับใจ เนื่องจากชาวบ้านร่วมกันจัดงานแสดงพื้นที่บ้านที่ได้รับความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน การนำเสนอผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน การชมสถานที่ท่องเที่ยว รับประทานอาหารพื้นถิ่น ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านตื่นตัวและให้ความสนใจกันมาก ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เกิดขึ้นจากการขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่างๆ 5.3) การจับคู่ธุรกิจ มีการเชิญนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ ห้างร้านต่าง ๆ เข้าร่วมเยี่ยมชมหมู่บ้านท่องเที่ยวในวันเปิดตัวชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ในกระบวนการนี้ไม่มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ยังไม่มีการจับคู่ธุรกิจ เนื่องจากโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีการดำเนินการเป็นปีแรก ดังนั้นการสร้างเชื่อมั่นด้านมาตรฐานสินค้าและคุณภาพ จึงเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการยอมรับระหว่างนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ ห้าง

ร้าน จึงยังต้องใช้ระยะเวลาในขั้นตอนนี้พอสมควร 5.4) การจัดแสดงสินค้าและจำหน่ายสินค้า ในกระบวนการนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่เป็นหมู่บ้านเป้าหมาย ได้ร่วมกันวางแผน กำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกและบริการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

ผลการประเมินด้านกระบวนการ พบว่า ในพื้นที่บ้านดงบัง บ้านหัวฝาย บ้านดอนข่า และบ้านห้วยแก มีการดำเนินงานตามนโยบายและมาตรการโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน ที่มีความเหมาะสม มีความชัดเจน เนื่องจากมีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ชุมชนได้ทราบแนวนโยบาย การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการคัดเลือกหรือแต่งตั้งคณะทำงานและผลิตภัณฑ์เข้าร่วมโครงการมีความชัดเจนและโปร่งใส โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกฯ มีการสำรวจความต้องการของชุมชน และมีการดำเนินโครงการครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ที่รับผิดชอบ ถึงแม้จะมีการจัดประชุมในทุกกิจกรรมก็ตาม ชาวบ้านหลายคนยังมีความไม่เข้าใจ เนื่องจากระดับการรับรู้ที่แตกต่างกัน การกระจายข่าวยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ยังขาดความหลากหลายในการแสดงความคิดเห็น

2.3 ผลผลิต (Output) ได้แก่ อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของรายได้จากการท่องเที่ยวในโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีการกระจายรายได้และหมุนเวียนในชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ผลการศึกษา พบว่า ในเดือนพฤศจิกายน 2561 ทั้ง 4 หมู่บ้านมีอัตรารายได้เพิ่มขึ้นสูงกว่าเดือนอื่น ๆ เนื่องจากมีการเปิดตัวชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวและสื่อต่างๆ เข้าเยี่ยมชมชุมชนท่องเที่ยวของทั้ง 4 หมู่บ้าน จึงทำให้มีรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่สูงกว่าเดือนอื่นๆ และอัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลง รวม 13 เดือน พบว่า บ้านดอนข่า มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นของรายได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 150.4 รองลงมาคือบ้านหัวฝาย ร้อยละ 120.1 บ้านห้วยแก ร้อยละ 29.9 และน้อยที่สุดคือบ้านดงบัง ร้อยละ 10.6 ซึ่งมีค่ามากกว่าที่โครงการฯ กำหนดไว้คือ มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลง ของรายได้จากการท่องเที่ยวในโครงการชุมชน
ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เดือนมิถุนายน 2561-มิถุนายน 2562

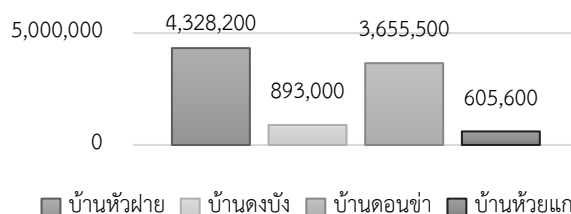
เดือน ปี	พื้นที่โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี							
	หัวฝาย	อัตรา (%)	ดงบัง	อัตรา (%)	ดอนข่า	อัตรา (%)	ห้วยแก	อัตรา (%)
ปี 2561								
มิถุนายน	15,000	-	40,000	-	15,000	-	11,000	-
กรกฎาคม	16,800	12.0	42,000	5.00	17,000	13.3	11,500	4.6
สิงหาคม	23,400	39.3	41,000	-2.4	19,000	11.8	12,200	6.1
กันยายน	21,000	-10.3	42,100	2.7	16,500	-13.2	13,000	6.6
ตุลาคม	24,500	16.7	69,600	65.3	16,000	-3.1	13,500	3.9
พฤศจิกายน	346,500	1,314.3	143,600	106.3	290,000	1,712.5	57,000	322.2
ธันวาคม	396,000	14.3	127,500	-11.1	453,000	56.2	55,000	-3.5
ปี 2562								
มกราคม	477,000	20.5	94,300	-26.0	488,000	7.7	76,000	38.2
กุมภาพันธ์	529,000	10.9	85,900	-8.9	416,000	-14.6	87,000	14.5
มีนาคม	577,000	9.1	35,000	-59.3	440,000	5.8	99,000	13.8
เมษายน	630,000	9.2	54,000	54.3	440,000	0.0	60,000	-39.4
พฤษภาคม	613,000	-2.7	65,000	20.4	475,000	8.0	55,000	-8.3
มิถุนายน	659,000	7.5	53,000	-18.5	570,000	20.0	55,400	0.7
ค่าเฉลี่ยร้อยละที่เพิ่มขึ้น		120.1		10.6		150.4		29.9

ที่มา : กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2562)

นอกจากนี้ทั้ง 4 หมู่บ้านยังได้รับการพัฒนาด้านการจัดทำแผนการดำเนินงาน แผนการพัฒนาธุรกิจ การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและ สิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ การเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยว เมืองหลักเมืองรอง ส่งผลให้บ้านหัวฝาย บ้านดอนข่า และบ้านห้วยแก ผ่านการประเมินระดับ มั่งมี ศรีสุข ชี้ให้เห็นถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนในทางบวกทั้งนี้ ยังมีอีก 1 หมู่บ้านที่ยัง ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัด ระดับ มั่งมี ศรีสุข คือบ้านดงบัง เนื่องจากมีการประเมิน ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ตัวชี้วัดที่ 11 เนื่องจากครัวเรือนในชุมชนมีการออมเงิน น้อยกว่า ร้อยละ 80 ของครัวเรือนทั้งหมด จึงได้รับการประเมินให้อยู่ระดับอยู่ดี กินดี

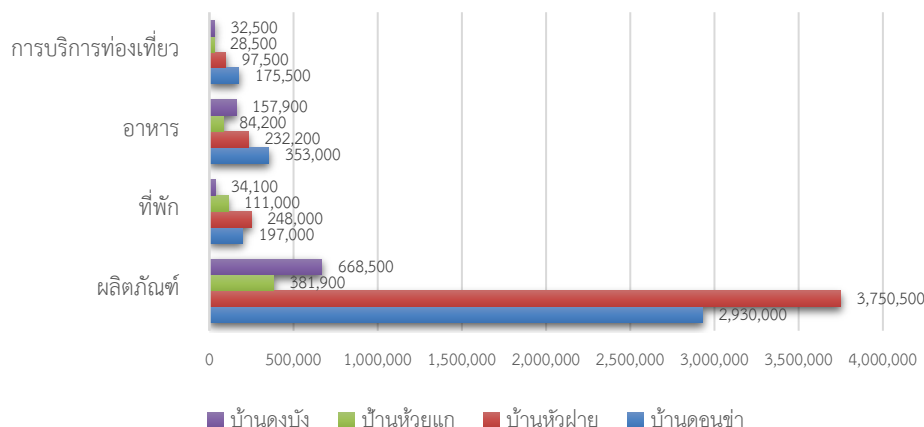
2.4 ผลสัมฤทธิ์ (Effect) มีการประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านลดความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม โดยมีการกระจายรายได้และหมุนเวียนในชุมชน เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก

ในที่นี้ พิจารณาจากรายได้รวม ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 รายได้รวมทั้งสิ้น ตั้งแต่ มิถุนายน 2561 – มิถุนายน 2562
ที่มา : กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. (2562)

รูปที่ 2 ชี้ให้เห็นว่ารายได้รวม 13 เดือน นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2561 - มิถุนายน 2562 บ้านหัวฝายมีรายได้รวม มากที่สุด จำนวน 4,328,200 บาท รองลงมาคือบ้านดอนข่า จำนวน 3,655,500 บาท บ้านดงบัง จำนวน 893,000 บาท และน้อยที่สุดคือ บ้านห้วยแก 605,600 บาท และเมื่อรวมรายได้ทุกเดือนแยกตามประเภท ได้แก่ การบริการท่องเที่ยว อาหาร ที่พัก และผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชน ดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 รวมรายได้ทุกเดือน แยกตามประเภทการบริการท่องเที่ยว อาหาร ที่พัก และผลิตภัณฑ์
ที่มา : กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. (2562)

รูปที่ 3 เมื่อรวมรายได้เดือนมิถุนายน 2561 – มิถุนายน 2562 ชี้ว่ารายได้แยกตามประเภทของผลิตภัณฑ์สร้างรายได้ให้ชุมชนมากที่สุด โดยบ้านหัวฝายมีรายได้ด้านผลิตภัณฑ์ มากที่สุด จำนวน 3,750,500 บาท รองลงมาคือบ้านดอนข่า จำนวน 2,930,000 บาท บ้านดงบัง จำนวน 668,500 บาท และน้อยที่สุดคือบ้านห้วยแก จำนวน 381,900 บาท ซึ่งรายละเอียดรายได้ที่ได้นำเสนอนี้ เป็นข้อมูลจากการรายงานรายได้ที่เพิ่มขึ้นของแต่ละ

หมู่บ้าน ซึ่งเป็นรายงานที่จัดทำขึ้นโดย กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งงานวิจัยนี้มิได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยตนเอง และผู้วิจัยไม่ทราบถึงระบบและกลไกในการตรวจสอบแหล่งข้อมูลเหล่านี้ว่าเป็นความจริงหรือไม่แต่อย่างใด โดยสามารถแสดงรายละเอียดได้

นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนเริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นฐานกลับบ้านเกิด จากการสนทนากลุ่มชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านมีความคิดเห็นตรงกันคือ เริ่มเห็นคุณค่าและกลับสู่ชุมชนเนื่องจากมีช่องทางในการประกอบอาชีพ เริ่มมีรายได้ สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว และอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข

ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านดงบัง บ้านหัวฝายและบ้านดอนข่า เห็นด้วยกับข้อสรุปดังกล่าวนี้ ยกเว้นบ้านหัวฝาย เนื่องจากชาวบ้านมีความคิดเห็นที่แตกต่างว่าโครงการนี้ เหมือนโครงการเดิม ๆ ที่รัฐบาลจัดให้ เนื่องจากไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

2.5 ผลกระทบ (Impact) ผลการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ส่งผลกระทบในเชิงบวกให้แก่ชุมชนอย่างมากมาย เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลความสุขมวลรวมชุมชน (Gross Village Happiness: GVH) ตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งหวังไว้ จากการศึกษาชี้ว่าโครงการดำเนินการมาตั้งแต่เดือน 1 เมษายน 2561 - 31 พฤษภาคม 2562 พบว่าทั้ง 4 หมู่บ้านมีการผลการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน มีคะแนนระหว่าง 90-95 คะแนน อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งหมายถึงทั้งสี่หมู่บ้านมีความอยู่เย็น เป็นสุข (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเขาสนกวาง และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท, 2562)

3. แนวทางปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน

ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เสนอแนวทางเพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 โครงการฯ มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการดำเนินโครงการ ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนล่วงหน้าโดยการบรรจุโครงการลงในแผนยุทธศาสตร์ชาติ กระทรวง กรม จังหวัด และอำเภอ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ให้สอดคล้อง และมีการประเมินความพึงพอใจ ในการขับเคลื่อน โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และมีแผนงานโครงการที่ชัดเจน

3.2 ศักยภาพผู้นำชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมีน้อยซึ่งเป็นจุดอ่อนของโครงการฯ เช่น การเป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพ การเป็นเจ้าของที่ดีและการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์ของสินค้าและวิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลในชุมชน การอบรมด้านการบริหารจัดการชุมชน ดังนั้นจึงควรให้ชุมชนได้รับความรู้และนำไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีศักยภาพตรงกับปัญหาความต้องการของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และขยายผลไปสู่ชาวบ้านในชุมชนที่มีความสนใจด้วย

3.3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกตามแนวทางเป็นชุมชนท่องเที่ยวมีน้อยและต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจำนวนมาก เช่น การดูแลความสะอาดของถนน ความสะอาดห้องน้ำ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นจึงควรวางแผนบรรจุโครงการเหล่านี้ไว้ในแผนพัฒนาชาติ กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอ ตำบล เพื่อให้สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

3.4 ผู้ผลิตและผู้ประกอบการยังขาดความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการให้บริการ เช่น การเป็นผู้ประกอบการที่ดี การเป็นเจ้าของที่ดี และการเป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพ ดังนั้นจึงควรสร้างความรู้ความเข้าใจ และปรับทัศนคติแนวความคิดของชุมชน เช่น การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี และการสร้างเครื่องมือสำหรับผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน เช่น การนำเทคโนโลยี เครื่องมือสื่อสาร และการนำระบบการตลาดออนไลน์ หรือนวัตกรรม ที่สอดคล้องกับเทคโนโลยี 4.0 เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานให้มากขึ้น

3.5 การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น มีข้อจำกัดด้านบริหารการท่องเที่ยวไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย จึงควรจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละประเภทเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น โดยให้สอดคล้องในแต่ละบริบทของพื้นที่

3.6 ผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ ด้านการใช้นวัตกรรมทางการตลาด เช่น ตลาดดิจิทัล ตลาดออนไลน์ และการสร้างเครือข่ายการตลาดระหว่างชุมชนระหว่างจังหวัด และระหว่างประเทศ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการได้จัดกิจกรรม Matching จับคู่ธุรกิจกับผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการต่างพื้นที่ในระดับจังหวัด และระดับประเทศ อย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการฯ ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ในบางพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้าน คน ทรัพยากร ผลิตภัณฑ์ ข้อมูล และการบริหารจัดการ ซึ่งศักยภาพในแต่ละพื้นที่มีไม่เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตามในภาพรวมในทั้ง 4 หมู่บ้าน มีการสร้างอาชีพ เกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน แม้ว่าจะมีเพียงบ้านห้วยฝายที่ประสบผลสำเร็จมากกว่าบ้านดงบัง บ้านดอนข่า และบ้านห้วยแก ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พรหมภัสสร ชุมบุญญะทิพย์, 2560) ที่ได้ศึกษาพบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่าการท่องเที่ยวชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมากที่สุด คือ เกิดรายได้เพิ่มขึ้น ด้านปัจจัยนำเข้า ผลการศึกษาพบว่า มีการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้รองรับการบริการด้วยการเป็นเจ้าภาพที่ดีและพัฒนาผู้ประกอบการให้รองรับการพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช, 2556) ที่พบว่าการจัดการด้านทรัพยากรบุคคลหรือบุคคลในด้านการท่องเที่ยว ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรับฟังเสนอความคิดเห็น เพื่อกำหนดหน้าที่ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการประชาสัมพันธ์ และเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ด้านกระบวนการ ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาบุคลากรในชุมชน โดยมุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกถึงการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเป็นมิตร การอำนวยความสะดวก และการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้บุคลากรในชุมชนยังต้องมีความรู้ในการให้บริการต่างๆ ซึ่งควรมีการอบรมอย่างต่อเนื่องและควรมีที่ปรึกษาให้แก่ชุมชนในระหว่างทำโครงการด้วย เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้าง นักเล่าเรื่องชุมชนและสามารถให้ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560) ที่พบว่าสมาชิกทุกคนในชุมชนล้วนเป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น เป็นเจ้าบ้านที่ดี ทุกคนในชุมชนต้องยินดีและเต็มใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและพัฒนาเสน่ห์ ประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน และการออกแบบตราสัญลักษณ์และสโลแกนชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาศักยภาพด้านข้อมูล และการบริหาร

จัดการ ที่มีความชัดเจนและโปร่งใส ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ควรมีรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม และควรวิเคราะห์ถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่จะนำไปสู่ผลผลิตที่ดี คือรายได้จากการท่องเที่ยว ที่สามารถกระจายไปยังคนในชุมชนและหมุนเวียนภายในชุมชนส่งผลให้สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายมีรายได้รวมรายเดือนมากขึ้น มีการอพยพย้ายถิ่นฐานกลับบ้านเกิด และชุมชนมีความเข้มแข็ง การเริ่มต้นในปีแรกอาจยังไม่เห็นผลชัดเจนแต่หากมีการดำเนินโครงการโดยชุมชนแล้วจะสามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560) ด้านผลกระทบ ผลการศึกษาพบว่า ความสุขมวลรวมชุมชน อยู่ในระดับ “อยู่เย็น เป็นสุข” กล่าวคือชุมชนมีสุขภาวะทางกายและจิตใจดีขึ้น เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดี มีสภาพแวดล้อมดี และเป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล ผลการศึกษานี้สนับสนุนข้อเสนอของ (รุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคณะ, 2560) ที่กล่าวว่าตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หากมีการพัฒนากระบวนการให้เหมาะสม จะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนรากหญ้า

ข้อเสนอแนะ

- 1) รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการกำหนดในแผนยุทธศาสตร์ทุกระดับ และบรรจุโครงการนี้ไว้ในแผนพัฒนาระดับชาติ กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อให้สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ผู้มีส่วนได้เสียทั้งภาครัฐเอกชนและประชาชนควรประชุมหารือเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกันภายในแหล่งท่องเที่ยว และจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- 2) ควรสร้างความรู้ความเข้าใจ และปรับทัศนคติแนวความคิดของชุมชน เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี และนำเทคโนโลยี และระบบการตลาดออนไลน์มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานให้มากขึ้น พร้อมทั้งจัดกิจกรรมจับคู่ธุรกิจกับผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการต่างพื้นที่ในระดับจังหวัด และระดับประเทศ อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี*. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *แบบสรุปผลการดำเนินงาน: โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี*. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*. 13(2), 5-6.
- ณัฐพร ดอกบุญนาค และธำพรณ์ ทองคำนุช. (2556). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี*. กรุงเทพมหานคร: กองทุนส่งเสริมการวิจัย.
- พรหมภัสสร ชุนบุญญทิพย์. (2560). การท่องเที่ยวชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพื้นที่ชุ่มน้ำหนองไขยวาน บ้านดอนแดง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม. *International Thai Tourism Journal*. 13(2), 47-62
- รุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคณะ. (2560). Gross Happiness Components and Indicators Development of Community Based Tourism Management. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 1(1), 99-108
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเขาสวนกวาง และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท. (2562). สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2562 จาก <http://district.cdd.go.th/khaosuankwang/>